

VIII.

Præsten Hans Frick i Nyborg.Ved Arkivassistent *Holger Hansen.*

I sidste Hefte af Kirkehistoriske Samlinger er aftrykt nogle Skrivelser i Anledning af Striden mellem Sognepræsten i Nyborg, Hans Frick, og Kapellanen sammesteds, Hans Lemming. Af Dokumenter i Odense Amts Arkiv fremgaar, at denne Sognepræst har været noget hæftig og tilbøjelig til uoverlagt Handling og Tale, saa at der er Grund til at antage, at han ogsaa over for Kapellanen kan have forløbet sig.

I Aaret 1742 fandt Magistraten i Nyborg sig foranlediget til at klage over ham; i Brev af 4. Febr. til Stiftamtmanden anmoder den denne om at beskikke en Sættedommer, da man agter at anlægge Sag mod Præsten for hans Prædiken sidste Kyndelmisse Dag, da han »med skrækkelig Lyd og Gebærder har talt om nogle Folk her i Byen, som han har kaldet Bæster, Løver, Bjørne, Ulve etc. med store Perykker og Kaarder, som vilde hugge Hovedet af hver Mand her i Byen, item Blodsforvanter, som vare Blodsfordærvere etc., hvilke hand samme Tid har indstævnet for Guds retfærdige og strænge Dom, med flere saadanne forfærdelige Ord, hvorved Menigheden med os blev sat udi største Skræk, og ingen kunde vide, hvem sligt hensigtede paa« Rygtet løber imidlertid i Byen, at han har sigtet paa Magistraten, som ikke vil lade slig Beskyldning for Ufredelighed sidde paa sig. Paa Amt-

mandens Opfordring opgiver dog Magistraten Proces med Præsten, men sender den 14. Febr. en lang Skrivelse fuld af Beskyldninger mod denne. Denne Klage lyder saaledes (med moderne Retskrivning):

Deres Højgrevelige Excellence,
Højvelbaarne Hr. Gehejmekonferensraad og Stiftsbefalingsmand,
Naadige Herre!

Paa Deres Højgrevelige Excellences naadige Skrivelser af 5te hujus, anlangende hvorledes den af os mod Hr. Provst Frick begyndte Sag maatte anses og mindelig afhandles, skulle vi ikke ermangle underdanigst at forestille, at vi i alle optænkelige mulig Maade intet højere ønske end stedse med underdanig Skyldighed at lade se, at Deres Højgrevelige Excellences naadige Behag og Vilje er og skal være os en underdanigst efterlevendes Befaling. Men da vi noksom tilstrækkelig ere forvissede, at Deres Højgrevelige Excellences vidt bekendte høje Retsindighed ikke tillader, at enten skammelig eller strafværdig Forargelse maa forøves uden vedbørlig Straf, eller at nogen uden Persons Anseelse maa forurette den anden (om her end i denne Sag maatte være noget particulier), saa kan vi og underdanigst forsikre, at i denne Sag er dette vores eneste Fundament, at, saa kært som det kan være noget retsindigt Menneske at vise Kærlighed imod en retsindig Præst, der lever vel og lærer vel, og at holde saadan en Mand een og mange flere Skrøbeligheder til Gode, som han af Brøst og Overilelse maatte forse sig udi, saa højt considerere vi igen at være fornøden at se dessen contrarium hos en anden Præst bekendtgjort og efter Meriter tilrettesat efter Guds og Kongens Lov. For nu at vise vores underdanigste Respekt for Deres Højgrevelige Excellences naadige Vilje have vi besluttet at indeholde med Sagens Anhængiggørelse paa nogen Tid, da man imidlertid ved Rekvisition til en Del af de indstævnte Vidner allerede have erholdet deres Vidnesbyrd i nogen Maade, paa det at, hvad de have hørt, imidlertid ej skulde forglemmes. Og i det øvrige, som vi slutte, at Deres Højgrevelige Excellence ej maa være bekendt eller underrettet om bemeldte Hr. Provst Fricks Adfærd enten i dette eller andre Tilfælde,

saa ville vi og hermed underdanigst berette noget derom til naadigst Overvejelse, hvorudinden vi have største Aarsage at klage, at, som en vis aabenbare Last, der er en Kilde til de øvrige, tager en bedrøvelig Overhaand, saa har trohjærtige Paamindelser udi adskillige mange Tilfælde intet kunnet udrette noget hos ham, men den Last har snart gjort ham uskikket til at forrette sit vigtige Embede rettelig baade for Gud og Mennesker, til største Forargelse for de enfoldige og vankundige; og saa meget mere bedrøveligt er det, at den Last iblandt behersker ham under hans Embeds vigtige Forretninger, som vi nu som en Post, der ej er stævnt for, vil forbigaa, men efter sin høje Nødvendighed kan og skal blive bevist. Vi vil og forbigaa at melde noget om hans Opførsel i particulaire Samkvemme, hvor man ofte har stor Vanære af ham og ej kan skjule hans Skam; saaledes opførte han sig den Søndag Dominica Qvasimodogeniti 1741, at han, i Steden for gudelig at berede sig til den da forehæfte Ungdommens Konfirmation, under Prædiken gik af Kirken hen til Sal. Raadmand Fibigers Kæreste og i hendes Hus og Fred angreb hende, hvorfor han paa Tinget offentlig maatte gøre Afbedelse, som naadigst kand erfares af hoslagte Kopi sub Litr. A. Saaledes roulerer her en Rekvisition fra Artilleriløjtnant Holst her i Byen, hvorom vedlagte Kopi sub Litr. B gør Forklaring.

Saaledes er der passeret mange Ting ved ham i andre Maader, som er bleven efterladt at paatale, dels fordi vedkommende ej formedelst hans Families Skyld har villet beskæmme ham eller forspilde hans Brød, dels fordi de ej har haft Formue at udføre Sagen med, dels fordi ingen gärne har villet paavidne ham som deres Præst og Skriftefader nogen Sag, ja befrygtelig, om de bleve ængstede dertil, heller ville fortie end fortælle Sandheden. Men i alt dette befinder man at have gjort sig et falsk Haab; alt dette agte vi ikke at gøre nogen Sag af, men fremlægge det for Deres Højgrevelig Excellences naadige Øjesyn til Bevis om Præstens Forhold i andre forbigangne Tider og Tilfælde, som vi og ikke vil gøre denne sidste Sag værre, end den er i sig selv. Saaledes har han nu og til sidst, næst afvigte Kyndelmisse Dag til Højmesse, med sit Forhold opført sig paa Prædikestolen for Menigheden, som

hoslagte Kopi sub Litra C udviser. Vel har han derudi ej gjort nogen Application, som vi og endnu ikke heller gøre, endskønt her er allerede 3de Vidner, som har forklaret, at han har sigtet paa Magistraten dermed, og saaledes løber Rygtet nu her i Byen overalt, om ej over hele Landet. Skal vi nu tage Sagen paa den Fod, saa bliver det en particulaire Sag mellem ham og os, som vi nødvendig maa udgøre med ham, og derudi vil vi allerunderdanigst ikke haabe andet, end Hans Kongelige Majestæt jo giver os Beskærmelse med sin retfærdige Lov, da vi altid er villig og skyldig at lægge vore Gerninger aabenbare for Dagen, paa det vi kan være kendt uskyldig for slige Beskyldninger og være tryk for Rebellion, at man ej skal trædes under Fødder af Pøbel, naar man skal forrette det Embede, hvorudi Gud og Kongen har behaget at sætte os.

Men skulde her være nogen anden, han har ment med saa forfærdelige Beskyldninger (som vi have forstaaet og endnu forstaa det), saa finde vi os pligtige at undersøge sligt, at de efter befindende Beskaffenhed maatte blive bekendte, afstraffede og udryddede, paa det vi efter vores Embeders Pligt ved Efterladenhed ej skal stikke i noget Ansvar, men gøre Hans Kongelige Majestæt sligt bekendt til at conservere den ædle Fred og Tryghed; i det mindste er os aldeles ej bekendt her noget saadant Complot, men det er vist, at Indvaanerne have haft den Skæbne paa nogen Tid uskyldig at være kommen i Rygte for Ufredelighed, dog det i sig selv ej har været anden Ufred end den, een Nabo har foraarsaget; men nu just, da den er ophævet, foraarsages en langt værre Ufred og beklageligst af den, som vil have Navn af Gejstlig og vil overtale Folk at følge sine forargelige Exempler. Enfin, dette er ikkun en ganske kort og aldeles utilstrækkelig Beskrivelse over Provstens Adfærd, men dersom enhver skulde ret ængstes for at vidne Sandhed, vilde det blive bedrøveligere at høre, meget mere, ja, om alle Ting med ham ret kunde erindres og oplyses, vilde det være forunderligt, at saadan en Mand i Guds Langmodighed saa længe er bleven tolereret, og at vor naadige Konge, som med saa hellig en Nidkærhed for Guds Kirkes Flor og Fremvækst forgæves og frugtesløs har givet denne,

der skulde være en Lærere, saa mange priselige Love og Befalinger til at rette og forholde sig efter i Liv og Lærdom. Det paatvivle vi ingenlunde, at jo Hans Højærværdighed Biskoppen i nogen Maade (som en af Gud beskikket Tilsynsmand) er vidende om dette bedrøvelige Exempel, ligesom vi ej heller tvivler om, at han jo ofte mundtlig og skriftlig har admoneret derom med Alvorlighed, at Provsten skulde forandre sig, men hvad Frugter eller Forsikring Hans Højærværdighed igen har funden deraf, det vide vi ikke. Her gaar et Rygte i Byen, at Provsten, som efter vores Rekvisition har nægtet os fornævnte sin Prædiken beskreven, skal have indsendt den til Biskoppen og berettet, at han har holdet den samme her i Kirken for 5 Aar siden, og at han ikke har haft nogen particulaire Hensigt dermed, item at han vil føre Vidner om, at intet kunde være paa hans Prædiken at sige, saa at han vilde tiltale Magistraten derefter. Om dette Rygte er sandt eller ej, lader man staa til videre og underdanigst vilde forestille, at det vel kan være, at Provsten har haft den samme skrevne Prædiken med sig paa Prædikestolen, som han har prædikeret een eller 10 Gange for 4, 6, 10 eller flere Aar siden, men om hand efter Sædvane af Papiret verbaliter havde reciteret denne samme Prædiken, og Vidnerne deri stemme overens, saa tror vi gerne, at det er den samme, ligesom han mest i alle Occasioner, naar han skal og vil fremføre noget godt, maa læse det af Papiret, men har ej nødig at lede efter det onde, naar hans bedrøvelige Affekter og Passioner gives Tøjlen, thi da bruger han ej Papiret, som han denne Gang og ej heller har gjort, men efter Sædvane fandt nok af hans egen onde Kilde, som enhver, der veed og kender hans Forhold, noksom veed at forklare, naar de vil ud med den nøgne Sandhed; vi finde det derfor fornøden at forsyne os med de Beviser, hvormed vi ej alene kunne værges os mod hans onde Forsæt (om fornævnte Rygte forholder sig saa i sig selv), paa det man med Retten ej skulde befrygte at lide imod Retten som Løgnere, men meget mere (som er vores eneste og fornemste Absigt) paa det vi kunne befordre den store Guds og vor naadige Konges Vilje i at se hannem demaskeret bekendtgjort, paa det hans og meget mere saa mange arme vankundige Sjæle, som

ham er betroet, endnu maatte frelses ved Guds Naade og hans rene og dyrebare Ords rette og sunde Lærdom, i Steden for at prædike saadanne onde Passioner og anmodes om at efterfølge hans forargelige Exemple. Det er bekendt nok, hvor vanskeligt det er at faa en ond Præst overbevist sin Ondskab, thi desværre at den vankundige Hob er den største, og saadanne arme Mennesker uden ret Samvittighed gør sig en Samvittighed udi at se en saadan Mand angrebet og frygte at paavidne ham noget ondt, alene af kødelige Absigter, og se ikke paa den store Guds Navns Ære og dyrekøbte Sjæles Frelse; dog alligevel, som den trofaste Gud har sig dog her og der en liden Hjord, som ej frygter for Sandhed at vedstaa og bekende, saa have vi allerede ved forberørte Rekvisition fundet nogle, som tør bekende Sandhed, og flere kan vi gøre Forsikring om, naar det ret skal gælde, iblandt hvilke nok maa fremæskes baade nærværende og forrige Kapellaner og flere i og uden Lærestanden. Imidlertid frygte vi ikke at skrive og tale Sandhed om Provsten og kalde det sort, som er sort; thi som Sagen ikke er vor egen men den store og retfærdige Guds Sag, saa ere vi og fast forvissede om, at, om denne Time er Guds belejlige Tid, saa vil og hans Langmodighed have en Ende og Straffen hvile for Døren, og saaledes tillader ej Guds Retfærdighed, at vi skal sidde i Stikken.

Til hvilken Ende vi aldeles ej ere for at udføre nogen Sag imod ham, men heller ønske at være fri derfor, og alene nu, naar det for Generalkirkeinspektionen er anmeldt, lade det ankomme paa Hans Kongelige Majestæts egen allernaadigste Vilje, hvormed vi som Undersaatte allerunderdanigst skal lade os nøje, i den allerunderdanigste Forsikring, at saa lidet som Hans Majestæts højpriselige Nidkærhed for Guds Ære og hans Kirke paa Jorden tillader dette Provstens onde Forhold, som han i Almindelighed har forøvet, saa lidet tillader og Hans Majestæts høje Retfærdighed, at vi for vore Personer (om noget af denne Sag ved nøje Examen kan og skal hentydes paa os) skal lide som uskyldige Mænd, da vi glædelig vil og findes altid bered hvert Øjeblik at træde frem og lægge vores Forhold for Dagens Lys. Og som vi have Aarsage at rose os af at staa under Deres Højgrevelige Excellences høje og retsin-

dige Subordination, saa have vi intet at tvivle, at jo Deres Højgrevelige Excellence af denne saa omstændelig allerede beviste Sag jo som vores høje Superieur i al Naade og Retfærdighed tage os under Armene, til at fremme den Pligt, os paaligger i saa vigtige Tilfælde, baade til Guds Ære og vores Conservation, saafremt vi skal tænke til at kunne soutineres i vore møjsommelige Embeder, hvormed vi underdanigst submitterer os og denne Sag, og efter underdanigst Pligt altid forbliver

Deres Højgrevelige Excellence,
naadige Herres
underdanigste Tjenere

A. Larsen. J. Lerche. A. Jantzen. D. Hornemann.

Nyborg d. 14^{de} Febr. 1742.

Af de i denne Skrivelse omtalte 3 Bilag, A, B og C, mangler det sidste, som skulde indeholde Vidneudsagn om Provstens Prædiken Kyndelmisse Dag; de 2 andre findes. B. er en Skrivelse fra Løjtnant P. Holst til Provsten, hvori han beklager sig over, at Provsten ved Auktion hos Brandinspektør Mancius har kaldt ham »en Guds Ords Bespottere og en Lærens Foragtere«, og beder ham enten at bevise Rigtigheden af sine Udtalelser eller tilbagekalde dem. Skrivelsen er leveret Provsten ved to Mænd, som imidlertid ikke har kunnet presse andet Svar ud af denne end: »Gud bevare jer og Gud velsigne jer«. Saa sender Løjtnanten Brevet til Magistraten og beder den om at tage sig af hans Sag, da han selv er for gammel til at føre Strid med Provsten.

Bilag A indeholder Striden mellem Md. Fibiger og Provsten. Mad. sal. Fibigers hed Johanne Marie Ballov, hun var Raadmand Matthias Fibigers tredie Hustru og efterlevende Enke; Fibiger døde 14. Marts 1741, senere giftede Enken sig med Præsten i Kippinge Ulrik Arntsen Sontum. Den Stesøn, som forekommer i denne Sag, Henrik Jacob Fibiger, var af 2det Ægteskab og født 1726.

Bilaget er en Ekstrakt af Nyborg Bytings Protokol og indeholder Vidneforklaringer og Provstens Afbedelse. Monsieur Conrad Fabricius, der boede hos Mad. Fibiger, som formodentlig, ligesom Manden forhen, drev Gæstgiveri, forklarede (den 24. April 1741):

„At næste Søndag efter Paaske, en halv Times Tid efter at der var ringet sammen til Højmesse, kom Madame Fibiger op paa Kammeret, hvor han var, for at hente hendes Søn Henrik Fibiger ned til Provsten Hr. Hans Frick, hvor Provsten kom hende i Møde paa et Kammer udenfor med disse Ord: Prædiker hun nu¹⁾ for eder efter Sædvane? vil I, min Søn, komme i Dag til Konfirmation? I er ham (sagde Provsten til Mad. Fibiger) en Stifmoder, ja en stiv Moder; I skal vide, han er ingen Horeunge for jer, I skal ingen Myndighed have over ham, I er en Hore, et Skarn, en forhærdet og forbandet Satans Lem, der I staar, og det, jeg har at sige eder, skal Barnet høre udi jer Nærværelse. — — — — — Mad. Fibiger dertil svarede: Det er en slet Beredelse til Konfirmation, og efter den kommer han ikke. Provsten svarede: Det vil jeg tage paa min Samvittighed. Jeg kender, Barnet er skikket dertil. I har (sagde Provsten fremdeles til Mad. Fibiger) ej mindste Kundskab om Gud, I har ingen Samvittighed, I har dræbt eders Mand, I har kvælt ham. — — — — Derpaa kom Bud efter Provsten, og straks blev alt stille paa Kammeret.“

Henrik Fibiger, som afhørtes den 1. Maj, forklarede næsten ordret som Fabricius. — Den 26. Juni lod saa Mad. Fibiger læse følgende Dokument:

Sidst afvigte Dominica Qvasimodogeniti, da her i Nyborg Kirke var Konfirmation til Ungdommens Bekræftelse i deres Daabes Naade, haver jeg underskrevne Hans Frick gaaet hen i afgangne Matth. Fibigers Hus til hans efterladte Enke og der paa en blot Mistanke om hendes Stesøn Henrik Jacob Fibigers Udeblivelse af Kirken ubetænksom beegnet Mad. Fibiger med

¹⁾ Provstens Vrede skrev sig vist fra, at han ansaa Mad. Fibiger som hørende til Herrnhuterne.

en Del haarde og ærerørige Ord, hvilket ondt Forhold, med hvad videre jeg enten til hende eller Stesøn har udtalt, jeg selv saa meget desto mere disapproberer og af Hjertet fortryder, som jeg ikke aleneste selv har befundet dets Uanstændighed, men endog fuldkommen derom er bleven convinceret, og mig dens onde Sviter af Højædle og Velbaarne Hr. Konferensraad Adeler udi al Sagtmodighed tydelig og forstaaelig er lagt for Øjne, derfor og finder mig ligesaa skyldig samme min overilede Forseelse tilbørlig at deprecere, som min fortørnede Næste, Mad. Fibiger, findes villig og medliden, baade paa min egen Begæring saa og paa velbemeldte Hr. Konferensraad Adeler, Velædle og Velvise Hr. Borgemester Anders Larsens og Velædle Hr. Amtsforvalter Bergmans gunstige og venlige Mellemlhandling, mig samme at eftergive og forlade. Og som bemeldte Mad. Fibiger uden at urgere den yderste Ret haver lovet at frafalde den for ovenmeldte min Opførsel imod mig af retfærdig Aarsag rejste Sag, saa erkender jeg og herved med en ret hjærtelig Taknemmelighed denne Mad. Fibigers kristelig Føjelighed imod mig samt herved tilstaar og rent ud declarerer, at hvad Ord, Tale og Gebærder, jeg i Ubetænk-somhed og Overilelse mod hende kan have udtalt og fremført qvocunqve modo, skal være aldeles annulleret og i ingen op-tænkelig Maade komme bemeldte Mad. Fibiger paa Ære eller gode Navn og Rygte til Forklejnelse eller Præjudice, men at samme skal være som af mig utalt og usagt, ligesom jeg og bekender, aldeles ingen Føje dertil at have, efterdi jeg ikke veed andet med hende, end en ærlig og tugtig Kone og Enke egner og anstaar. Og paa det jeg desto bedre kan vise min Fortrydelse over det passerede, samt at denne min Erklæring i en retskaffen Intention deliveres, skal jeg herefterdags udvise i Gerningen, at jeg er hendes oprigtige Ven, som af al Magt og Evne skal søge at fremme og befordre hendes Gavn og Bedste, naar og saa ofte mig dertil gives Lejlighed, og aldrig enten i Ord eller Gerning, hemmelig eller aabenbare, men allermindst paa de Tider og Steder, hvor al enormité og Affekter aldeles bør tilsidesættes, hende injuriere, med mindre jeg, om anderledes skulde befindes, dermed vil kalde mig denne Sag aaben, ligesom den aldrig var forsonet eller i Mindelighed eftergivet,

i hvilken Henseende og denne Revers og Erklæring skal være og blive et fast og uomstødeligt Bevis imod mig, om jeg ikke, hvad jeg herudi have tilsagt, efter Skyldighed skulde iagttage, hvorfor det og skal staa bemeldte Mad. Fibiger frit for at lade dette Instrument paa Nyborg Byting læse og protokollere, og det uden nogen til mig given Kald og Varsel, paa det ingen skulde tage Anledning af det forhen passerte at objicere hende noget.

Til ydermere Bekræftelse, at denne min Erklæring og Forpligt ubrødeligen skal holdes, haver jeg formaaet Højædle og Velbaarne Hr. Konferensraad Adeler til Lykkesholm, Velædle og Velvise Hr. Borgemester Anders Larsen samt Velædle Hr. Amtsforvalter Hans Bergman og Velærværdige Hr. Peder Buch, som dette mit Forlig haver været overværende, samme med mig til Vitterlighed at underskrive.

Actum et subsignatum Nyborg d. 6. Maj 1741.

Hans Frick.

Som overværende ved dette Forlig underskrives det efter Begæring til Vitterlighed.

Nyborg ut supra.

Th. Adeler. A. Larsen. H. Bergman. P. Buch.

Følgende Brev fra Biskop C. Ramus har formodentlig bidraget til, at Provsten har bekvæmmet sig til den ydmyge Afbedelse.

Til Provst Frick.

Sl. Raadmand Fibigers Enke i Nyborg har ved Skrivelse af 12. hujus andraget for mig, hvorledes D. V. sidst afvigte Søndag meget ilde med grove Skældsord haver begegnet hende i hendes eget Hus, formedelst hun ikke vilde lade hendes Stesøn i Henseende til hans Svaghed og andre Aarsager den Dag komme til Konfirmation. Hvad Sammenhæng Sagen har, og hvorvidt hun kan have Aarsage at besvære sig over D. V.'s Omgang, er Dem selv bedst bekendt; men skulde D. V. have overilet sig med saadanne Skældsord imod hende, som hun beretter, da er det visselig uanstændigt og vilde blive D. V. til

Fortræd, om Sagen skulde komme til nogen Slags Discussion. Jeg vil derfor bede, at De vilde nøje eftertænke Omstændighederne og for at forekomme Menighedens Forargelse og Deres egen Fortræd se denne Sag med Md. Fibigers i Mindelighed afgjort. Jeg forbliver etc.

C. Ramus.

Odense d. 15. April 1742¹⁾).

Provst Frick døde 1746; før han kom til Nyborg, havde han været Præst ved St. Nicolai Kirke i Svendborg, og den i Kirkehist. Saml. 4. R. II S. 85 omtalte Præst paa St. Thomas, Rudolf Burenæus Frick, var en Søn af hans første Ægteskab med Else Margrethe Burenæa. Om hans Familieforhold kan forøvrigt henvises til Giessing, Jubellærere II, 2, 230. Saml. til Fyens Hist. og Topogr. VI, 44, og Hundrup, Lærerstanden ved Slagelse lærde Skole, S. 52. Jvfr. Wiberg, Alm. dsk. Præstehist. II, 467.

¹⁾ Brevet findes i Bispens Kopibog.